

प्रस्तावना : बाह्रदशी गाउँपालिका अन्तर्गतका विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को उपदफा ११ (२) को खण्ड (ज) को उपखण्ड (७) अनुसार विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन तथा व्यवस्थापन गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को उपदफा ११ (७) र बाह्रदशी गाउँपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०८० को उपदफा ३ को अधिकार प्रयोग गरी बाह्रदशी गाउँपालिकाले यो कार्यविधि तयार गरेको छ ।

परिच्छेद - १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

१ यो कार्यविधिको नाम विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठन सम्बन्धी कार्यविधि २०८० रहेको छ ।

२ यो कार्यविधि तुरुन्त लागु हुनेछ ।

३. यो कार्यविधि बाह्रदशी गाउँपालिका भित्रका सम्पूर्ण विद्यालयमा लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यावधिमा:

क. "सामुदायिक विद्यालय" भन्नाले नेपाल सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्झनु पर्छ ।

ख. "व्यवस्थापन समिति" भन्नाले शिक्षा ऐन २०२८ को उपदफा १२ (१) बमोजिम गठित विद्यालय व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्छ ।

ग. "सहयोग समिति" भन्नाले उपदफा ६ (१) बमोजिमको समितिलाई सम्झनु पर्छ ।

घ. "अभिभावक" भन्नाले व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू छनौट गर्ने प्रयोजनको लागि सोही विद्यालयको कक्षा १ -१२ मा अध्ययनरत विद्यार्थीका बाबु, आमा, बाजे वा बज्यै (बाबुको घर पट्टीका) मध्ये विद्यालयको अभिलेखमा जनाएको व्यक्ति मानिनेछ ।

ङ. "चन्दा दाता" भन्नाले सामुदायिक विद्यालयलाई रकम, घर, जग्गा उपलब्ध गराउने व्यक्ति वा अभिभावकलाई सम्झनु पर्छ ।

च. "संस्थापक" भन्नाले विद्यालयको स्थापना गर्ने वा स्थापना र विकासमा शुरु देखि निरन्तर सहयोग पुऱ्याउने वा सो को अगुवाई गर्ने व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ ।

छ. "शिक्षाप्रेमी/बुद्धिजिबी" भन्नाले शिक्षाप्रति सकारात्मक सोच भएका, सामाजिक विकास एवं शैक्षिक चेतना अभिवृद्धिमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष ढङ्गले टेवा पुऱ्याउने व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

ज. "शैक्षिक सत्र" भन्नाले विद्यालयमा पठन पाठन गर्ने हरेक वर्षको वैशाख १ देखि चैत्र मसान्त सम्मको अवधिलाई सम्झनु पर्छ ।

झ. " विद्यालय" भन्नाले बाह्रदशी गाउँपालिका भित्रका सबै सामुदायिक ,परम्परागत धार्मिक तथा संस्थागत विद्यालय सम्झनु पर्नेछ ।

परिच्छेद २

३. उद्देश्य : यो कार्यविधि जारी गर्नुका उद्देश्यहरू देहायबमोजिम रहेका छन् ।

३.१ विद्यालय व्यवस्थापन समितिको छनौट गर्न अभिभावकलाई सहयोग पुऱ्याउने ।

३.२ शिक्षा ऐन २०२८ को उपदफा १२ (१) र (४) बमोजिम गठित विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठनम सहयोग पुऱ्याउने ।

परिच्छेद - ३

अभिभावकको नामावली

४. अभिभावकको नामावली सम्बन्धी व्यवस्था:

१ प्रधानाध्यापकले शैक्षिक सत्र सुरु भएको तीसदिन भित्र विद्यार्थीका अभिभावकको नामावली अद्यावधिक गरी राख्नु पर्ने छ । यसरी अभिभावकको नामावली अद्यावधिक गर्दा विद्यार्थीको भर्ना गर्दा अभिभावक भनी तोकिएका बाबु, आमा, बाजे, बज्यै मध्ये कुनै एक जना (छोरापट्टी) को नाम अभिभावकको रूपमा लेखी दस्तखत गराउनु पर्नेछ । यसरी दस्तखत सम्भव नभए संरक्षक भनी विद्यार्थी भर्ना फाराममा विद्यार्थीले लेखी दस्तखत गरेको हुनुपर्नेछ ।

२ प्रधानाध्यापकले उपदफा (१) बमोजिम शैक्षिक सत्रको शुरुमा अभिभावकको नामावली अद्यावधिक गर्दा सात दिनको सूचना दिई अभिभावकको नामावली हेरफेर गर्न वा सच्याउन अवसर प्रदान गर्नु पर्नेछ । यसरी सूचनामा तोकिएको मितिभित्र सप्रमाण अभिभावकको नामावली सच्याउन निवेदन परेमा प्र.अ.ले फरक परेको नाम हेरफेर गर्न सक्ने छ ।

३ अभिभावकको नामावली प्रकाशन गर्दा उच्च माध्यामिक तहको कक्षा समेत समावेश गरिनेछ । तर प्रारम्भिक बालविकास/पूर्व प्राथमिक कक्षामा अध्ययन गर्ने बालबालिकाका अभिभावकहरूलाई यस प्रयोजनको लागि अभिभावक मानिने छैन ।

४ एकै अभिभावकका एक भन्दा बढी बालबालिका विद्यालयमा अध्ययनरत भएमा पनि उक्त अभिभावकले मत प्रकट गर्नुपर्ने अवस्थामा एक मत मात्र प्रकट गर्न पाउनेछ ।

५ विद्यालयमा भर्ना भई बीचैमा विद्यालय छाडेमा उक्त अभिभावकको पद स्वतः रिक्त भएको मानिनेछ ।

परिच्छेद - ४

५. सदस्यको छनौट सम्बन्धी व्यवस्था :

१. सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सदस्यहरूको छनौट गर्ने प्रयोजनका लागि शैक्षिक सत्र शुरु भएको ३० दिन भित्र कम्तीमा सातदिनको सूचना दिई प्रधानाध्यापकले अभिभावकको भेला बोलाउनुपर्नेछ । तर निर्धारित पदावधि समाप्त भएको कारण सदस्यहरूको छनौट गर्ने प्रयोजनका लागि त्यसरी सदस्यको पदावधि समाप्त हुनु भन्दा ३० दिन अगावै र अन्य अवस्थामा अध्यक्ष र सदस्यको पद रिक्त भएमा पदपूर्ति गर्नको लागि त्यसरी रिक्त भएको १५ दिन भित्र अभिभावक भेला गराउनु पर्नेछ ।

२. उपदफा (१) बमोजिम अभिभावक भेला बोलाउने मिति तय गर्दा विद्यालयका प्रधानाध्यपकले व्यवस्थापन समिति छनौट सहयोग समितिको संयोजक र सदस्यहरूसँग राय लिई मिति तय गर्नुपर्ने छ ।

६. छनौट सहयोग समिति:

१. सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सदस्यहरू छनौट गर्ने सम्बन्धमा अभिभावकलाई सहयोग गर्न देहायको समिति गठन हुनेछ ।

क) सम्बन्धित गाउँपालिकाको शिक्षा अधिकृत वा निज नभएमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले खटाएको कर्मचारी- संयोजक

ख) सम्बन्धित वडाका वडाध्यक्ष वा निजले तोकेको वडासदस्य -सदस्य

ग) सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक- सदस्य- सचिव

२. यस समितिका सदस्यहरू मध्ये संयोजक समेत बहुमत सदस्य उपस्थित नभई गरेको कार्य मान्य हुने छैन ।

३. निर्वाचन भएर छनौट हुने अवस्थामा प्रधानाध्यापकको संयोजकत्वमा तीन सदसीय शिक्षक, कर्मचारी रहेको निर्वाचन समिति गठन हुने छ । तर थप कर्मचारी आवश्यक परेमा प्रधानाध्यपकले व्यवस्थापन गर्नु पर्ने छ ।

४. निर्वाचन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य निर्वाचन समितिले तोके बमोजिम हुने छ ।

७. छनौट कार्यक्रम प्रकाशित गर्ने: प्रधानाध्यापकले व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू छनौट गर्ने मिति, समय र स्थान तोकी सबै अभिभावकलाई परिपत्र गर्नु पर्ने छ ।

८. छनौट कार्यक्रमको विषय: दफा ७ बमोजिम पत्र प्राप्त भएपछि अभिभावकहरू भेला भई आफूहरू मध्ये ४ जना अभिभावकलाई छनौट गरी पठाउन पर्ने छ ।

९. छनौट प्रक्रिया

१. सामान्यतया विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्य छनौटका लागि निर्वाचन गरिने छैन ।

२. दफा ८ बमोजिम कार्यक्रममा चारजना अभिभावकको नाम छनौट गरी पठाउन समय निर्धारण गर्ने र उक्त समयभित्र छनौट हुन नसकेमा तीन दिन भित्र दोस्रो भेला आयोजना गरी सहमति गरी छनौट गरी पठाउन समय निर्धारण गर्ने । दोस्रो भेलाले पनि सदस्य छनौट गरी पठाउन नसकेमा दोस्रो भेलाको ५ दिनपछि तेस्रो भेला आयोजना गरी सहमति गरी सदस्य छनौट गरी पठाउनुपर्नेछ । तेस्रो भेलाले सहमति गराई सदस्यको छनौट गर्न नसकेमा छनौट सहयोग समितिले उमेदवारहरू बीच गोलाप्रथा गराई सदस्यको छनौट गर्नुपर्ने छ ।

१०. गणपुरक संख्या

१. सम्पूर्ण अभिभावकहरू मध्ये ५० प्रतिशत भन्दा बढी अभिभावकको उपस्थितिलाई गणपुरक संख्या मानिनेछ ।

२. तोकिएको मितिमा अभिभावक भेलाको गणपुरक संख्या नपुग भएमा त्यसको तीन दिन भित्र पुनः भेला बोलाइनेछ । यसरी भेला हुँदा २५ प्रतिशत अभिभावक भेला भए पनि गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

३ यसरी पनि गणपूरक संख्या नपुगेमा त्यसको ५ दिन भित्र जति जना अभिभावक भेला हुन्छन त्यसैलाई गणपूरक संख्या मानिनेछ ।

४ कुनै व्यक्तिले सूचना पाइन वा मिलेन भनेको वा कुनै अभिभावक अनुपस्थित भएका आधारमा मात्र भेला रोकिने वा स्थगित वा बदर हुने छैन ।

५. भेलामा बहुमतको निर्णय मान्य हुनेछ ।

६. भेलाले गरेको कुनै निर्णय उपर चित्त नबुझे गाउँ कार्यपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मार्फत गाउँ शिक्षा समितिमा निवेदन दिन सकिने छ ।

७. गाउँ शिक्षा समितिले आवश्यक निर्णय दिन सक्ने छ ।

११. भेलाको अध्यक्षता :

१. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको निर्धारित पदावधि समाप्त हुनुपूर्व बोलाइएको भेलाको अध्यक्षता विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षले गर्नेछन् ।

२. उपदफा १ बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समितिको निर्धारित पदावधि समाप्त भईसकेको र शिक्षक अभिभावक संघको निर्धारित पदावधि कायम रहेको अवस्थामा शिक्षक अभिभावक संघको अध्यक्षले भेलाको अध्यक्षता गर्नेछन् ।

३. उपदफा १ र २ बमोजिमको अवस्था नरहेको अवस्थामा छनौट सहयोग समितिको संयोजकले भेलाको अध्यक्षता गर्नेछन् ।

१२. व्यवस्थापन समितिको सदस्य हुन नसक्ने

देहायको व्यक्ति व्यवस्थापन समितिको सदस्यको उमेदवार हुनसक्ने छैन ।

क) गैर नेपाली नागरिक,

ख) पच्चीस वर्ष उमेर पूरा नभएको,

ग) प्राथमिक विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुनका लागि सामान्य लेखपढ गर्न नजान्ने, नि.मा.वि. को व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष हुनका लागि कम्तीमा कक्षा ८ उत्तीर्ण नगरेको र माध्यमिक उच्च माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुनको लागि कम्तीमा एस.ई.ई वा सो सरहको परीक्षा उत्तीर्ण नगरेको। तर निम्नमाध्यमिक र माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुनको लागि त्यस्तो शैक्षिक योग्यता भएको व्यक्ति नभएमा सो भन्दा कम शैक्षिक योग्यता भएको व्यक्ति पनि अध्यक्ष हुन सक्नेछ ।

घ) कानूनद्वारा तोकिएको प्रतिनिधित्वको अवस्था बाहेक विद्यालयमा (अन्य विद्यालय समेत) कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीको पदमा बहाल रहेको ।

ङ) संस्थागत विद्यालयको संस्थापक, सञ्चालक, शिक्षक र कर्मचारी,

च) नेपाल सरकारको स्रोतवाट पारिश्रमिक पाउने बहालवाला राष्ट्रसेवक कर्मचारी, गैर सरकारी संस्थामा कार्यरत कर्मचारी ।

छ) विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी

ज) प्रचलित कानूनबमोजिम कालो सूचीमा परेको व्यक्ति

झ) नैतिक पतन हुने फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट कसुरदार ठहरिएको ।

ञ) भेलाबाट छनौट हुने सदस्यको हकमा अभिभावकको सूचीमा नाम समावेश नभएको ।

ट) विद्यार्थी विद्यालयमा भर्ना भएको तर उसको हाजिरी वि.व्य.स.को पहिलो भेला राखेको मितिसम्म उक्त शै.स.मा विद्यालयमा पठनपाठन भएको दिनको ७०% भन्दा कम उपस्थित भएको विद्यार्थीका अभिभावक सदस्यको उमेदवार हुन सक्ने छैनन् ।

ठ) मानसिक अवस्था ठीक नभएको ।

१३. उमेदवारको उमेरको गणना

१. उमेदवारको उमेरको गणना गर्दा पहिलो अभिभावक भेलाको मितिसम्ममा २५ वर्ष पूरा भएको हुनुपर्ने छ ।

परिच्छेद - ५

विविध

१४ . अनुदान रोक्न सक्ने: १. विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्य छनौट गर्न बसेको अभिभावकको तेस्रो भेलाबाट पनि सदस्य छनौट हुन नसकेमा सदस्य छनौट नभएसम्मका लागि उक्त विद्यालयलाई उपलब्ध गराउँदै आएको जुनसुकै सरकारी - अनुदान गाउँ कार्यपालिकाले रोक्का गर्न सक्ने छ ।

२. सदस्य छनौट भएको जानकारी प्राप्त भएपछि उपदफा १ बमोजिम रोक्का राखिएको अनुदान फुकुवा गर्नुपर्ने छ । विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभएको विद्यालयलाई कुनै पनि सरकारी अनुदान र कार्यक्रम उपलब्ध गराउन गाउँ कार्यपालिका वाध्य हुनेछैन ।

१५. पारिश्रमिक व्यवस्था: विद्यालय व्यवस्था समितिका सदस्य छनौट गर्नका लागि गठित सहयोग समितिका पदाधिकारीहरू र निर्वाचन प्रयोजनमा खटिने व्यक्तिहरूका लागि विद्यालय कोषबाट पारिश्रमिकको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

१६. पदावधि: छनौट भएका सदस्यको पदावधि सामान्यतया ३ वर्षको हुनेछ । सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण गरेको नदेखिएमा यसरी छान्ने अभिभावकले निज/निजहरूलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ ।

२.यो कार्यविधि जारी भएको मितिले ६ महिनाभित्र पदावधि समाप्त भइसकेका सबै सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष तथा सदस्यको छनौट गरी सक्नु पर्नेछ ।

१७. पदको समाप्ती

१. सदस्यको पद देहायको अवस्थामा समाप्त हुनेछ ।

क. राजीनामा दिएमा,

ख. मृत्यु भएमा,

ग. कुनै फौजदारी अभियोगमा सजाय पाउने गरी अदालतबाट कसुरदार ठहरिएमा,

घ. भष्टाचार गरेमा,

ङ. लगातार ३ वटा भन्दा बढी बैठकमा बिना सूचना "अनुपस्थित भएमा,

च. सोही वा अन्य विद्यालयको शिक्षक/कर्मचारी पदमा नियुक्ति भै गएमा,

छ. विद्यार्थीको अभिभावक नरहेमा,

ज एस.ई.ई. परीक्षामा सहभागी हुने विद्यार्थीको अभिभावकको हकमा विद्यार्थी एस.ई.ई. परीक्षामा सहभागी भएपश्चात, यदि उक्त विद्यालयमा उच्च माध्यामिक तह सञ्चालित छ भने उच्च मा.वि. तहको भर्ना अवधि समाप्त भएपछि,

झ. एस.एल.सी. अनुत्तीर्णको हकमा नतिजा प्रकाशन पश्चात त्यस्ता अभिभावक यवस्थापन समितिमा रहन नपाउने,

ञ. एक शै.स.मा विद्यार्थी ७०% भन्दा कम हाजिरी भएमा अभिभावक र वि.व्य.स. बाट हटाउने,

ट. उच्च माध्यामिक तहको विद्यार्थी कक्षा १२ को परीक्षामा सम्मिलित भइसकेपछि त्यस्ता विद्यार्थीका अभिभावक,

ठ. बाल विवाह, बहु विवाह, अनमेल विवाह वा अन्य कुनै सामाजिक कुरीति वा अन्धविश्वास जस्ता कार्यहरू गरेमा वा घरेलु हिंसामा संलग्न भएमा ।

१७. रिक्त पदपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था: कुनै विद्यालयको वि.व्य.स. सदस्यको पदावधि सकिनु अगावै उक्त पद रिक्त भएमा जुन प्रक्रियाबाट आएको सोहि प्रक्रियाबाट छनौट गर्नु पर्नेछ ।

१८. शिक्षक प्रतिनिधि सम्बन्धी व्यवस्था: १. स्थानीय शिक्षा ऐन २०२८ को उपदफा १२ उपउपदफा १ को खण्ड (घ) बमोजिम वि.व्य.स. मा प्रतिनिधित्व गर्ने शिक्षक सम्बन्धित विद्यालयको शिक्षक स्टाफको छनौट तथा सिफारिसमा हुनेछ ।

२. उपदफा (१) बमोजिम छनौट गर्दा विद्यालयका प्रधानाध्यापकले शिक्षक स्टाफको बैठक बोलाई उक्त विषयलाई बैठकको एजेण्डाको रुपमा राखेर सर्व सम्मत वा बहुमतको आधारमा सिफारिस गर्न सकिनेछ ।

३. विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा छनौट हुने शिक्षक प्राथमिक तह देखि उच्च मा.वि. तहसम्म स्वीकृत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकहरू मध्येबाट छनौट गरिनेछ । तर विद्यालयमा स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक नरहेको अवस्थामा निजी स्रोतबाट तलब भत्ता खाने शिक्षक समेत छनौट गर्न सकिनेछ ।

१९. चन्दादाता सम्बन्धी व्यवस्था: शिक्षा ऐन २०२८ को उपदफा १२ उपउपदफा १ खण्ड ड १ तथा शिक्षा नियमावली २०५९ को दफा २४ क बमोजिम विद्यालय स्थापना कालदेखि हालसम्म विद्यालयलाई पचास हजार रुपैयाँ भन्दा बढी रकम, उपलब्ध गराउने चन्दादाताहरूमध्येबाट व्यवस्थापन समितिले सदस्यमा मनोनित गर्न सक्ने छ ।

२०. सहयोग समितिले आवश्यक कार्य गर्न सक्ने: १. विद्यालय व्यवस्थापन समिति छनौट सहयोग समितिले पदाधिकारी छनौट प्रक्रिया सम्पन्न गर्नका लागि शिक्षा ऐन २०२८ तथा शिक्षा नियमावली २०५९, तथा यस कार्यविधिको भावनाको प्रतिकूल नहुने गरी अन्य थप कार्यविधि तय एवं सल्लाह लिन, उपयुक्त आचार संहिता निर्माण गर्न तथा छनौट प्रक्रियालाई स्वच्छ, निष्पक्ष र सम्पन्न गर्न आवश्यक कार्य गर्न सक्नेछ ।

२. कार्यविधिमा समयानुकूल संशोधन गर्नुपर्ने अवस्था आएमा बाह्रदशी गाउँपालिकाले संशोधनगरी लागू गर्न सक्नेछ ।

२१. सबैको कर्तव्य हुने: १. यस कार्यविधिको पालना गर्नु बाह्रदशी गाउँपालिका भित्रका सबै सरोकारवालाहरूको कर्तव्य हुनेछ ।

२. यो कार्यविधि सरोकारवाला सबैलाई जानकारी भएको मानिने छ ।

२२. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: यस कार्यविधिले व्यवस्था कुनै व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न बाधा अड्काउ फुकाउनु परेमा बाह्रदशी गाउँकार्यपालिकाले आवश्यक निर्देशन वा परिपत्र गर्न सक्नेछ ।

२३. बचाउ: १. यस अघि भए गरेका कार्यहरू यसै कार्यविधि अनुसार भए सरह मानिनेछ ।

२. यो कार्यविधि अन्य प्रचलित कानूनसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ ।

समाप्त